

Juozo Baldžiaus kultūrinio palikimo gelmės ir seklumas

Juozo Baldausko-Baldžiaus „Rinktinių raštų“* sudarytojas Stasys Skrodenis leidinio įvade šį mokslininką vadina primirštu etnologu. Tam yra svarių priežasčių: vienas originaliausių prieškarinio Lietuvos humanitarų XX a. antrojoje pusėje retai tebuvo prisimenamas. Taigi iš tiesų sveikintinas sumanymas surinkti ir išleisti atskiru leidiniu svarbesnius J. Baldžiaus mokslinius darbus.

Iš karto pažymėtina, kad kiekvienas, nepaigailėjęs bent kiek brangaus laiko šiai knygai, greitai pamatys, kad skaityti J. Baldžiaus tekstus ne taip jau paprasta. Ypač kritiškiam skaitytojui. Autorius operuoja stulbinamai gausiais tarptautinių etnologijos, religijotyros, sociologijos, istorijos, folkloristikos ir kitų sričių tyrinėjimais, kelia daug hipotezių ir pateikia ne mažiau netikėtų apibendrinimų. Pasak leidinio sudarytojo, „J. Baldžius tartum skuba paskui lekiančią mintį, tarsi bijodamas, kad jos gali nesuskubti užrašyti“ (p. 10). Kas žino, ar dėl šio skubėjimo, ar dėl savito autoriaus požiūrio į mokslinę precizišką, neretai kaip tik jos ir pristinga. Kaip ir išsamesnių argumentų kai kuriems teiginiams. Būtų išties nelengva iš dabartinių folkloristikos pozicijų vertinti J. Baldžiaus kultūrinį palikimą. Tiesą sakant, apskritai abejočiau tokio vertinimo aktualumu. Pirmiausia todėl, kad bene visi svarbesni J. Baldžiaus tyrinėjimai, kad ir kokie originalūs būtų, yra „anos“, tarpukario Lietuvos humanitarinių mokslų dalis (po Antrojo pasaulinio karo jis mažai besigilino į teorines folkloristikos ir etnologijos problemas). Dėl to gal būtų nekorktiška šiam moksliniam palikimui taikyti šiuolaikinės humanitarikos kriterijus. Antra vertus, net žvelgdami į J. Baldžiaus mokslinę veiklą XX a. pirmosios pusės lietuvių etnologinių tyrimų kontekste, pastebėsime, kad jo kurta tradicinės lietuvių kultūros studijų vizija išsiskiria iš visų (net ir pačių netikėčiausių) anuometinių tyrinėjimų. Žinoma, būtų nuostabu, jei kas nors iš Lietuvos etnologų ar

folkloristų ryžtųsi, pasitelkdamas visus aktualius kontekstus ir, pageidautina, ne mažesni negu J. Baldžiaus turėtų intelektualinį bagažą, aktyvesnei kultūrinei polemikai ir kritikai. Tik vargu ar atsirastų tokių drąsuolių... Šioje recenzijoje daug nesiplėsdama noriu trumpai aptarti patį J. Baldžiaus folklorinių ir etnologinių darbų edicijos faktą ir su juo susijusias problemas, pasiremdama leidinių rengusių ir redagavusių mokslininkų mintimis. Ir knygos sudarytojas Stasys Skrodenis, ir redaktorius Vitas Agurkis savo palydimuosiuose tekstuose pabrėžia tą pačią poziciją: J. Baldžiaus „Rinktiniai raštai“ pirmiausia laikytini reikšminga lietuvių humanitarinių mokslų palikimo publikacija, todėl jo tekstus stengtasi koreguoti kiek galima mažiau.

Šiuolaikinei folkloristikai turbūt žinomausi du J. Baldžiaus, kaip folkloristo ir etnologo, darbai: vestuvinių dainų ir papročių pagrindu parašytos studijos „Pirktinės vestuvės“ ir „Vogtinės vestuvės“. Abi jos – kapitalinio J. Baldžiaus tyrimo, pavadinto „Mūsų vestuvės“, dalis. Pasak S. Skrodenio, bendra šio darbo apimtis, paties autoriaus teigimu, galėjusi siekti apie pustrėčio tūkstančio puslapių, tačiau tokios apimties rankraščio neišliko. „Pirktinės vestuvės“ J. Baldžius 1937 m. apgynė kaip filologijos daktaro disertaciją (1936 m. studija buvo išleista atskira knyga). „Vogtinės vestuvės“ buvo publikuotos 1940 m. Raštuose šiomis studijomis pradedamas didelis skyrius „Lyčių santykių sociologija“, jame taip pat sudėti ir kiti J. Baldžiaus tyrinėjimai šeimos instituto raidos ir vedybų sociologijos klausimais („Šeimos kilmės problemos“, „Lyčių santykių sociologija“ ir kt.). Antrajame skyriuje sutelkti įvairūs J. Baldžiaus tautosakiniai, etnologiniai, literatūrologiniai straipsniai, apimantys išties daug tiriamųjų objektų ir sričių. Iš nuodugesnių tyrinėjimų minėtini „Darbo dainos“, „Mūsų patarlės“, „Lyties įtaka religijai“.

Leidinyje skelbiami ne tik etnologiniai bei folkloristiniai J. Baldžiaus tyrinėjimai. Tie, kurie domėsis antropologinėmis ir kultūrologinėmis tyrėjo išvalgomis, manau,

* *Juozas Baldžius*. Rinktiniai raštai: Etnologijos ir tautosakos baruose. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005. – 555 [1] p.

turės įdomaus skaitymo, atsivertę ketvirtąjį „Rinktinių raštų“ skyrių „Mokslas ir politika“. O didžiulę šį mokslininką dominusių sričių įvairovę bene geriausiai rodo apie penkiasdešimt jo raštų enciklopedinių straipsnių, sudėtų į trečiąjį skyrių.

Kiekvienas, atidžiau domėjęsis tarpukario Lietuvos folkloristikos tyrimų kontekstu, žino, kad gausių ir įvairių anuometinių studijų fone neretai virte virė polemikų, o kai kada ir atviresnių konfrontacijų aistros. Pakanka prisiminti vien kultūrinėje spaudoje ne kartą nuskambėjusius Jono Balio ir Vinco Krėvės-Mickevičiaus įvairius nesutarimus, kartais gal net priartėdavusius prie profesinės etikos ribų. Kaip žinoma, J. Baldžius buvo Vytauto Didžiojo universiteto mokslininkas ir V. Krėvės-Mickevičiaus bendramintis, mūru stojęs ginti jo pozicijų, tad išplieskusios diskusijos neapėjo ir paties J. Baldžiaus. Raštų sudarytojas, manyčiau, pasielgė labai įžvalgiai knygos gale pridėdamas 1936 m. „Vaire“ skelbtą „Mūsų tautosakos“ X tomo recenziją. Jos autorius greičiausiai buvo J. Balys (pasirašęs *B. J-tis*), ir beveik visa ji skirta J. Baldžiaus „Pirktinių vestuvių“, kurios buvo skelbtos minėtame Tautosakos komisijos leidinyje, kritiniam vertinimui. Recenziją tikrai verta perskaityti.

Raštų parengimas tapo nemenku profesionalumo ir net kantrybės išbandymu ir sudarytojui, ir redaktoriui. Ne paslaptis, kad J. Baldžius neretai „kūrybiškai“ cituodavo folkloro (ypač dainų) šaltinius, kartais juos net „praturtindamas“ eilutėmis, kurių originale apskritai nėra. Vykusiu redakciniu sprendimu laikyčiau rengėjų nuostatą preciziškai žymėti (išskiriant kursyvu, pridėdant

pastabas ir pan.) J. Baldžiaus citatose pasitaikančius šaltinių iškraipymus ar „papildymus“ (žr. p. 279, 335 ir kt.). Kitas daug laiko ir kantrybės reikalavęs darbas – šalia cituojamų dainų fragmentų J. Baldžiaus nurodomų variantų patikra. Pažymėtina, kad šis mokslininkas tikrai buvo puikiai susipažinęs su pagrindiniais lietuvių dainų leidiniais ir stengėsi kuo išsamiau nurodyti analizuojamų motyvų variantus (kartais pateikdamas jų net po keliolika; žr. p. 118–119 ir kt.), taigi folkloro specifikos išsąmoninimu gerokai pralenkdamas kai kuriuos šiuolaikinius liaudies kultūros tyrėjus, dažnai nesuskumbančius padirbėti su didesne variantų imtimi.

J. Baldžiaus „Rinktiniai raštai“ svarbūs ir kaip dar vienas mūsų laikais iš naujo skelbiamų XX a. pirmosios pusės lietuvių folkloristikos tyrinėjimų dėmuo. Šis leidinys kartu su kiek anksčiau išleistais šiuolaikiškai parengtais ir dar neskelbta rankraštine medžiaga papildytais Jono Basanavičiaus, Balio Sruogos, Jono Balio folkloriniais darbais atveria platesnes galimybes šiuolaikiniam mokslininkams, o besidominčiam skaitytojui leidžia susipažinti su bibliografinėmis retenybėmis tampančiais tradicinės kultūros tyrinėjimais.

Apibendrinant norėtusi išsakyti mintį, kuri vis neišėjo iš galvos skaitant J. Baldžiaus „Rinktinius raštus“. Akivaizdu, kad pirmiausia turime priimti šį leidinį kaip reikšmingą mūsų kultūrinio palikimo atgaivinimą ir sklaidą. Tačiau ne mažiau svarbu pažvelgti į šio mokslininko darbus kaip į tam tikrą išbandymą šiuolaikinei lietuvių folkloristikai, deja, neretai privengiančiai platesnių tarpdisciplininių studijų ir rimtesnių profesinių iššūkių.

Vita Ivanauskaitė

„Tautosakos darbams“ apie „Tautosakos darbus“: žvilgsnis iš šalies

Šių metų knygų mugėje buvo pristatyti du nauji „Tautosakos darbų“ tomai* – įprastas

* Tautosakos darbai, [t.] XXII (XXIX). Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005. – 363 p.; Tautosakos darbai, [t.] XXX. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005. – 311 p.

XXII (XXIX) ir jubiliejinis XXX, išsilaisvinęs iš skliaustų, žyminčių du folkloro studijų etapus ir prieškarinio tradicijos tąsą, taip pat norom nenorom ženklinantis ir naują pradžią.

Toks virsmas susijęs su tikrai garbia sukaktimi – Lietuvių tautosakos archyvo 70-mečiu. „Tautosakos darbų“ leidimas buvo